

Számos téves előítélet és tragikus félreértés is szétfoszlott időközben. Kiderült, hogy tulajdonképpen mindenki ugyanannak a világnak a tényeit, eseményeit és titkait boncolgatja, csak más szempontból és különböző mélységben. Sokan belátták, hogy a különböző szempontok nem zárják ki eleve egymást, sőt kiegészítik egymást. Minden tudomány úton van, és útközben igazán találkozhatnak egymással, szót is válthatnak egymás között, sőt még közös feladatra is vállalkozhatnak. Nagyon fontos ez a lényegi belátás, mert a mai átlagember tudatából kiesett a valóság transzcendens dimenziója.

Bolberitz Pál három alapbelátásra építi föl az anyagi világ keresztény szemléletét: alapvető és eredeti léttapasztalatunk van; lehetséges az anyagi világ metafizikai szemlélete; a mai természetképet sokféle világképbe és világnézetbe lehet beágyazni. A transzcendentális módszer alapján igazolhatjuk az alapbelátásokat. A transzcendentális tapasztalatban kidolgozott léttapasztalat az abszolút létbe torkollik (14–94. o.). Az elvonatkoztatás harmadik foka lehetővé teszi a filozófiai kozmológia szempontjait (95–164. o.). A tudományos világmagyarázatban megjelenő természetkép személyes döntés alapján különböző világképekbe vagy világnézetbe illeszthető

(165–201. o.). Talán ezen a ponton derül ki legvilágosabban a szerző eredeti szándéka. A hármast alapvetés után a szerző kidolgozza a kozmológia, a világ anyagi egészének bölcséleti alapfogalmait (mennység-mozgás, tér-idő, minőség-okság, szubsztancia, univerzum és élet). A könyv végén találjuk P. Jordan egyik tanulmányát a természeti törvényről és a szabadságról.

A Lét és Koszmosz című könyv akadémiai előadásokra épül. Tehát elsősorban teológusoknak íródott. A szerzőnek azonban átfogóbb célkitűzése is van. Szeretne rávilágítani arra a sajnálatos helyzetre, amely a természettudományos beállítottságú világnézet és a vallásos világnézet között kialakult. Elfogadja a tudomány megalapozott eredményeit, de továbbgondolkodik. Mivel manapság már szinte mindenki rendelkezik természettudományos alapműveltséggel, ezért lényegi követelmény, hogy tisztázzuk a különféle nézeteket, és azt, hogy a vallásos világnézet nem áll szemben a tudományos szemlélettel, sőt továbbgondolja és ösztönzést, alapot nyújthat neki. Így a könyv minden értelmes keresztény embernek szól. Ezen túlmenően a szerző szólni kíván minden jószándékú és útkereső emberhez, számukra is eligazítást adhat. (*Ecclesia*)

Fila Béla

Testvéreink háza táján

Az el nem ásott talentum

Berki Feriz protoierej, a magyar orthodox egyház esperes-adminisztrátora ilyen címmel tanulmánykötetet jelentetett meg a Magyar Orthodox Adminisztratúra kiadásában. A szerző harmincéves munkásságának gyümölcseit: különböző egyházi folyóiratokban megjelent cikkeit, tanulmányait, igehirdetéseit foglalta kötetbe. Mint előszavában megjegyzi: „ezek így egybegyűjtve, *Az Orthodox Kereszténység* című kötetrel együtt nyújtják az érdeklődőnek magyar nyelven azt, amit az orthodoxiáról tudni szeretne.”

E vaskos, csaknem 800 oldalas mű megismerteti az olvasót a magyar orthodox egyház hanyatott történetével. Az egyetemes kereszténység keleti ágát még az 1054-es egyházszakadás előtt, a honfoglalást megelőzően ismerték meg őseink. A honfoglalás után Hierotheosz bizánci püspök hirdette elsőként Krisztus evangéliumát a Kárpát-medencébe letelepült őseinknek. Térítése nyomán a keleti kereszténység a történelmi Magyarország délkeleti vidékén terjedt el. Az ország más területein levő bizánci rítusú kolostorok, amelyeknek létét a XIV. századig hiteles oklevelek bizonyítják, az orthodoxia sikeres magyarországi meggyökerezéséről tanúskodnak. A tatár-

járás és a 150 éves török uralom viszont súlyos csapást mért a magyar etnikumú orthodoxokra, akik lassanként beolvadtak a betelepített román, rutén, szerb, ugyancsak orthodox vallású közösségekbe. A XVII–XVIII. században a rutén és a román orthodoxok unióra léptek Rómával – és velük együtt a magyar orthodoxok is. Ami a hazai orthodoxiából megmaradt, az a karlócai érsekség joghatósága alá tömörült. 1698–1868 között valamennyi orthodox nemzetiség egy kánoni joghatóság alá tartozott. A római unió következtében a magyar orthodoxok száma elenyészően csekély lehetett. Újjászületésről csak a XVIII. század közepétől beszélhetünk. Abban az időben nagyszámú görög vándorolt be az országba, akik 32 egyházközséget alapítottak. Az első világháború után az orthodoxoknak kevés egyházközségük maradt Magyarországon. A Jugoszláviához és Romániához csatolt területek orthodox egyházai beolvadtak a szerb és román orthodox egyházba. A magyar orthodox egyházközségek kánoni helyzete egészen 1949-ig tisztázatlan maradt. Ekkor Alexij, Moszkva és egész Oroszország pátriárkája joghatósága alá fogadta az egyházközségeket, és ezekből alakult meg a jelenlegi Magyar Orthodox Esperesség, amelyhez 9 egyházközség tartozik. E történelmi dátumhoz kapcsolódik a magyar szertartási nyelv bevezetése is. A kánonjogi helyzet ily módon való tisztázásával az egyetemes orthodoxia nagy családjában is elismert helyet vívott ki magának a maroknyi magyar orthodoxok közössége.

A szerző ige hirdetései alkotják a kötet egyharmadát. Ezek középpontjában az „ünnepek ünnepe”, a húsvét áll. Ami nem véletlen, hiszen „az egész orthodox hitélet centruma: Krisztus diadalmos feltámadása” – írja Berki Feriz. Ez abban is kifejezésre jut, hogy a vasárnapok „... egytől egyig Krisztus feltámadásának ünnepei, mondhatnánk: »kis-húsvétek«”. A vasárnapot az orosz orthodoxok „voszkresenje”-nek nevezik, ami feltámadást jelent.

A tanulmánykötetet áthatja az *ökumené* eszméje. Nemcsak külön fejezetet szentelt neki a szerző, hanem teológiai fejtegetéseibe is beleszötte a többi keresztény egyházzal való párbeszéd kérdéseit, nagy teret szentelve a katolikus–orthodox párbeszédnek. Ebben a vonatkozásban a mű missziót tölt be mindazok számára, akik a keresztény egyházak egységének megvalósításán fáradoznak. De ma még ott tartunk, állapítja meg Berki Feriz, hogy az

egyházak „szemügyre veszik, aggódó szeretettel vizsgálják egymás arcát.”

A szerző hozzáértően világítja meg az ökumené orthodox szempontjait: a nyugati keresztény egyházak közül az orthodoxok az anglikánokkal és az ókatolikusokkal látják megvalósíthatónak a kánoni és a szentségi egységet, mivel ezek az egyházak orthodox szemszögből visszatérést jelentenek „Róma elhajlásaitól” az osztatlan kereszténység irányába. De nem zárkóznak el a római egyházzal folytatandó dialógus elől sem. A III. Rodoszi összorthodox konferencia, amelyen a szerző is részt vett, még a II. Vatikáni zsinat befejezése előtt úgy határozott, hogy megkezdik a párbeszédet a római egyházzal „egyenlő feltételek mellett”, nem hallgatva el, hogy az eredményes dialógusnak még számos feltétele hiányzik. Hogy a keleti egyházak eltérő egyházszervezete is rejt magában buktatókat, akkor vált nyilvánvalóvá, amikor VI. Pál pápa és I. Athenagorasz konstantinápolyi pátriárka 1965. december 7-én ünnepélyesen feloldotta az 1054. évi egyházszakadást kihirdetett kölcsönös anathémát. Ekkor merült föl a kérdés, hogy a feloldás csak a Róma és a konstantinápolyi patriarkátus közötti anathémát szüntette-e meg, vagy pedig érvényes az egész orthodoxiára.

Hazai viszonylatban „a római katolicizmus és az orthodoxia magyarországi végtelen *diszanalóg arányai*” – a szerző szerint – nem teszik lehetővé a két világegyházéhoz hasonló megnyilvánulásokat, így tehát főleg arra szorítkozik, hogy „elfogadja a hazai római katolikus egyház *iniciatíváit*”. A magyar katolikus–orthodox párbeszéd terén meg kell említeni Lékai László bíboros primás 1979-es szovjet-unióbeli látogatását Pimen pátriárka meghívására. Ezenkívül a két egyház képviselői kölcsönösen részt vesznek egymás ünnepein, teológiai előadásokat tartanak, és 1978 óta minden januárban közös istentiszteletet tartanak az ökumenikus imanyolcad alkalmával. (Idén januárban, a könyv megjelenése óta, evangélikus és református testvéreink is jelen voltak az imanyolcad ökumenikus istentiszteletein.)

A sok vitás kérdés ellenére is mondhatjuk, hogy az egyházak munkálkodnak az igaz keresztény testvéri kapcsolatok kiépítésén. De mint a szerző is írja: „nem könnyű a dolgunk, hiszen több mint egy évezred félreértéseit, hibáit, mulasztásait, szeretetlenségét kell eloszlatnunk, helyrehoznunk”.

Broczky Beáta